

Quan điểm Hồ Chí Minh về vai trò của giáo dục và sự vận dụng của Đảng ta giai đoạn hiện nay

ThS. LÊ THỊ HUƠNG

Đại học Công nghệ thông tin và Truyền thông, Đại học Thái Nguyên; Email: lthuong@ictu.edu.vn

Tóm tắt: Chủ tịch Hồ Chí Minh là anh hùng giải phóng dân tộc, nhà văn hóa kiệt xuất. Tư tưởng của Người bao quát nhiều lĩnh vực, là ngọn đèn dẫn đường cho cách mạng Việt Nam đi tới thắng lợi, trong đó có lĩnh vực giáo dục. Cho đến nay, có rất nhiều nhà khoa học đã đi sâu tìm hiểu, nghiên cứu tư tưởng Hồ Chí Minh, trong đó có tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục. Hiện nay vấn đề giáo dục đang là vấn đề sôi động, cấp bách, được coi là yếu tố quyết định tương lai dân tộc. Bài viết tập trung làm rõ vai trò của giáo dục theo tư tưởng Hồ Chí Minh; chỉ ra sự kế thừa, phát triển của Đảng về vai trò giáo dục trong Đại hội XIII của Đảng; qua đó chỉ ra ý nghĩa việc vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục trong giai đoạn hiện nay.

Từ khóa: tư tưởng Hồ Chí Minh, giáo dục, vai trò của giáo dục, đại hội XIII.

1. Vai trò của giáo dục trong tư tưởng Hồ Chí Minh

Vai trò của giáo dục là một vấn đề đã được bàn luận từ lâu đời và cũng đã được nhiều nhà tư tưởng, nhà giáo dục đề cập đến. Tuy nhiên, cách tiếp cận của Chủ tịch Hồ Chí Minh về vai trò của giáo dục vẫn có những nét sáng tạo riêng. Theo Người, vai trò của giáo dục không chỉ là vấn đề lý luận, mà còn là vấn đề thực tiễn. Giáo dục có vai trò quan trọng trong việc đào tạo con người, góp phần xây dựng và phát triển đất nước. Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn xem phát triển giáo dục, nâng cao dân trí xã hội là một triết lý, một tư tưởng, một ước vọng. Người nói: "Tôi chỉ có một sự ham muốn, ham muốn tột bậc, là làm sao cho nước ta được hoàn toàn độc lập, dân ta được hoàn toàn tự do, đồng bào ai cũng có cơm ăn áo mặc, ai cũng được học hành"⁽¹⁾. Nhờ cách nhìn nhận này, vai trò của giáo dục trong tư tưởng Hồ Chí Minh luôn có ý nghĩa thực tiễn cụ thể, sát hợp với yêu cầu của cuộc sống. Đây chính là nét sáng tạo trong tư tưởng giáo dục của Người.

Thứ nhất: Giáo dục nhằm xây dựng và phát triển toàn diện con người

Trong tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh, con người là nhân tố quyết định sự phát triển của xã hội. Người luôn coi con người là vốn quý nhất, là chủ thể của lịch sử, là động lực của mọi sự nghiệp. Người cho rằng, bản chất con người là kết quả của sự tác động tổng hợp của hai yếu tố: tự nhiên và môi trường sống. Giáo dục chỉ là "phần nhiều", còn phần còn lại phụ thuộc vào bản thân mỗi người. Người đã từng nói: "Hiện dữ phải đâu là tính sẵn/ Phần nhiều do giáo dục mà nên"⁽²⁾. Như vậy, trong tư tưởng Hồ Chí Minh, giáo dục có vai trò quan trọng, nhưng không phải là yếu tố duy nhất quyết

định sự hình thành nhân cách con người. Giáo dục cần được kết hợp với các yếu tố khác như gia đình, xã hội... để phát huy tối đa hiệu quả của nó.

Tư tưởng giáo dục của Chủ tịch Hồ Chí Minh được thể hiện rõ nét trong mục tiêu giáo dục. Trong thư gửi các học sinh nhân ngày khai trường đầu tiên của nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định nền giáo dục mới sẽ "đào tạo các em nên những người công dân hữu ích cho nước Việt Nam, một nền giáo dục làm phát triển hoàn toàn những năng lực sẵn có của các em"⁽³⁾. Chủ tịch Hồ Chí Minh đã lên án rất sâu sắc nền giáo dục dưới sự đô hộ của thực dân Pháp với chính sách ngu dân để trị, Người nhấn mạnh: "Phải ra sức tẩy sạch ảnh hưởng của giáo dục nô dịch của thực dân còn sót lại, như: thái độ thờ ơ đối với xã hội, xa rời đời sống lao động và đấu tranh của nhân dân; học để lấy bằng cấp, dạy theo lối nhồi sọ"⁽⁴⁾.

Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn coi con người là "vốn quý nhất" của đất nước. Người nhận thức sâu sắc rằng, muốn xây dựng một đất nước giàu mạnh, dân chủ, văn minh thì phải có một đội ngũ nhân lực có phẩm chất đạo đức, tri thức, năng lực, đáp ứng yêu cầu của sự nghiệp cách mạng. Ngay từ những ngày đầu hoạt động cách mạng, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã quan tâm đến công tác giáo dục, đào tạo. Người đã chủ trương đào tạo con người cách mạng bằng nhiều hình thức khác nhau như gửi đi đào tạo ở nước ngoài, tổ chức huấn luyện trực tiếp, viết sách, tài liệu tuyên truyền chủ nghĩa Mác - Lênin. Công tác giáo dục, đào tạo của Chủ tịch Hồ Chí Minh đã góp phần quan trọng vào việc xây dựng và phát triển đội ngũ cán bộ cách mạng, đáp ứng yêu cầu của

sự nghiệp cách mạng Việt Nam. Những bài học quý giá về công tác giáo dục, đào tạo con người mới đã được Người cô đọng trong hai tác phẩm nổi tiếng là *Đường Kách mệnh* và *Sửa đổi lối làm việc* với việc trình bày cặn kẽ từ kinh nghiệm công tác đến tư cách người cán bộ, đảng viên; từ các vấn đề lý luận đến các bài học trong thực tiễn công tác và chiến đấu. Có thể thấy, trong tư tưởng Hồ Chí Minh, vai trò quan trọng đầu tiên của giáo dục chính là xây dựng, phát triển con người toàn diện.

Thứ hai, giáo dục có vai trò to lớn trong xây dựng và phát triển đất nước

Tin tưởng ở giáo dục nên suốt cuộc đời hoạt động cách mạng Người luôn chăm lo, thiết tha với vấn đề giáo dục và công tác giáo dục, vì Người thấy rõ rằng, giáo dục là rất cần thiết cho cách mạng [không có giáo dục, không có cán bộ thì cũng không nói gì đến kinh tế, văn hóa] và [Xã hội càng đi tới, việc càng nhiều, máy móc càng tinh xảo. Mình mà không chịu học thì lạc hậu, mà lạc hậu là bị đào thải, tự mình đào thải mình⁽⁹⁾]. Xuất phát từ quan niệm như vậy, Hồ Chí Minh không chỉ coi giáo dục là một nhiệm vụ quan trọng của cách mạng mà còn là một lực lượng, một mặt trận trong cuộc đấu tranh giành, giữ chính quyền, xây dựng đất nước. Ngay sau khi tuyên bố thành lập nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, Người đã chỉ thị [một trong những công việc phải thực hiện cấp tốc trong lúc này là nâng cao dân trí] diệt giặc dốt. Người chỉ rõ: [nạn dốt là một trong những phương pháp độc ác mà bọn thực dân dùng để cai trị chúng ta] [dốt thì đại, đại thì hèn] [một dân tộc dốt là một dân tộc yếu] cho nên cần phải chống giặc dốt.

Nhấn mạnh vai trò của giáo dục, trong Thư gửi các học sinh nhân ngày khai trường đầu tiên của nước Việt Nam mới, Hồ Chí Minh đã chỉ rõ: [Non sông Việt Nam có trở nên tươi đẹp hay không, dân tộc Việt Nam có bước tới đài vinh quang để sánh vai với các cường quốc năm châu được hay không chính là một phần lớn ở công học tập của các các em⁽⁶⁾]. Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đặt trọng tâm cho giáo dục, coi đó là một yếu tố quan trọng trong quá trình xây dựng quốc gia.

Người nói: [giáo dục có mục đích đào tạo những công dân và cán bộ tốt, những người chủ tương lai tốt của nước nhà⁽⁷⁾]. Tháng 9/1949, khi đến thăm trường Nguyễn Ái Quốc Trung ương, Người đã ghi vào trang đầu cuốn sổ vàng của Trường: [Học để làm việc, làm người, làm cán bộ. Học để phụng sự đoàn thể, phụng sự giai cấp và nhân dân, phụng sự Tổ quốc và nhân loại⁽⁸⁾]. Hồ Chí Minh đã chỉ ra rằng trong xã hội mới, mục đích của việc học không chỉ là để đạt được văn bằng hay

chức danh quyền lực, mà còn là để tu dưỡng đạo đức cách mạng. Bác nhấn mạnh rằng học là để xây dựng niềm tin, hành động, và quyết tâm hy sinh vì lý tưởng cách mạng. Trong bức thư cuối cùng gửi đến ngành giáo dục nhân dịp khai giảng năm học 1968 - 1969, Hồ Chí Minh cụ thể hóa mục tiêu quan trọng: giáo dục nhằm đào tạo những người kế tục cho sự nghiệp cách mạng lớn lao của Đảng và nhân dân.

Sau khi cách mạng Tháng Tám đạt được thành công, đối mặt với bối cảnh quốc gia vừa nghèo đói vừa lạc hậu, Người yêu cầu [mọi người Việt Nam phải hiểu biết quyền lợi của mình, bổn phận của mình, phải có kiến thức để tham gia vào công cuộc xây dựng nước nhà⁽⁹⁾].

Người chỉ ra rằng nhiệm vụ của nhà trường là đóng góp vào việc truyền bá nhận thức, giúp mọi người hiểu rõ về nghĩa vụ và trách nhiệm của họ là công dân độc lập của nước Việt Nam, có sự tích cực tham gia vào bảo vệ chính quyền và ủng hộ Chính phủ thực hiện đời sống mới. Ngoài ra, giáo dục còn đối mặt với nhiệm vụ không chỉ là loại bỏ những ảnh hưởng còn sót lại từ nền giáo dục thực dân phong kiến mà còn phục vụ cho mục tiêu của kháng chiến, làm cho [mỗi người dân Việt Nam bất kỳ già trẻ, gái, trai, bất kỳ giàu nghèo, lớn, nhỏ đều trở nên một chiến sĩ đấu tranh trên mặt trận chính trị, quân sự, kinh tế, văn hóa⁽¹⁰⁾]. Khi miền Bắc bước vào thời kỳ xây dựng chủ nghĩa xã hội, Hồ Chí Minh đã chỉ rõ nhiệm vụ của văn hóa giáo dục là phải [phát triển mạnh mẽ để phục vụ yêu cầu của cách mạng, văn hóa giáo dục là một mặt trận quan trọng trong công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội ở miền Bắc và đấu tranh thực hiện thống nhất nước nhà⁽¹¹⁾].

2. Sự kế thừa, phát triển tư tưởng giáo dục của Hồ Chí Minh trong Đại hội XIII

Một là: yêu cầu tất yếu cho sự kế thừa, phát triển tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục

Sau 38 năm triển khai chính sách đổi mới, trong đó có hơn 30 năm thực hiện Cương lĩnh năm 1991, đặc biệt là hơn 10 năm thực hiện Cương lĩnh năm 2011 thực hiện Nghị quyết Đại hội XII của Đảng, hệ thống giáo dục và đào tạo của nước ta đã có những sự chuyển biến tích cực. Chất lượng giáo dục đã được cải thiện từng bước, và hệ thống giáo dục quốc dân tiếp tục được hoàn thiện. Mạng lưới cơ sở giáo dục và đào tạo cũng tiếp tục mở rộng ở mọi cấp học, bậc học, và ngành học.

Vai trò và vị thế của các cơ sở giáo dục, đặc biệt là giáo dục đại học, trong hệ thống ngày càng được củng cố, với việc tăng cường tính tự chủ và trách nhiệm. Chất lượng đào tạo đã có những cải thiện đáng kể, hệ thống

chương trình đào tạo đã được đổi mới, đặc biệt là sự tập trung vào phát triển phẩm chất và năng lực của học sinh. Phương pháp giảng dạy tích cực cũng được đặt ưu tiên trong quá trình đào tạo. Công tác giáo dục về chính trị, tư tưởng, đạo đức, lối sống, và kỹ năng sống cho học sinh và sinh viên đang được đẩy mạnh. Đồng thời, chủ động hơn trong việc khai thác mặt tích cực và giảm thiểu các hạn chế của cơ chế thị trường, nhằm đảm bảo sự định hướng xã hội chủ nghĩa trong lĩnh vực giáo dục và đào tạo. Công tác hợp tác quốc tế cũng đang được tăng cường theo hướng tích cực, nhằm đáp ứng linh hoạt các yêu cầu phát triển trong lĩnh vực giáo dục và cũng như đáp ứng nhu cầu về sự phát triển bền vững và hội nhập quốc tế của đất nước.

Bên cạnh những kết quả đạt được, lĩnh vực giáo dục và đào tạo vẫn đối diện với nhiều hạn chế về nhận thức và tổ chức thực hiện, đòi hỏi việc khắc phục sớm. Hiện tại, nhận thức về triết lý giáo dục trong thời kỳ mới và vai trò, sứ mệnh của giáo dục vẫn chưa đạt đến mức sâu sắc, chưa làm rõ đầy đủ tính ưu việt của hệ thống giáo dục cách mạng, theo định hướng xã hội chủ nghĩa. Sự đổi mới trong phương pháp giảng dạy, sự áp dụng các công cụ và phương tiện hiện đại, đặc biệt là công nghệ thông tin, vẫn chưa thấy hiệu quả đáng kể. Nội dung chương trình và giáo trình ở nhiều cơ sở giáo dục vẫn chưa đạt đến mức độ hiện đại cần thiết, vẫn giữ nguyên sự nặng về lý thuyết mà nhẹ về phần thực hành, và chưa thực sự tập trung vào phát triển kỹ năng mềm cho người học. Đầu tư vào lĩnh vực giáo dục vẫn chưa đáp ứng đúng mức yêu cầu của quá trình phát triển. Quản lý cơ sở giáo dục nước ngoài và các hình thức hợp tác giáo dục vẫn còn nhiều bất cập, khó khăn. Mặc dù đã có những cải thiện về chất lượng nguồn nhân lực, đặc biệt là nhóm nguồn nhân lực chất lượng cao, nhưng vẫn, chưa đáp ứng đầy đủ yêu cầu của quá trình phát triển đất nước.

Các thành tựu và hạn chế trong lĩnh vực giáo dục và đào tạo của những năm gần đây đặt ra yêu cầu cấp bách về việc tăng cường thực hiện chủ trương đổi mới căn bản và toàn diện trong lĩnh vực giáo dục và đào tạo, nhất là trong nhiệm kỳ Đại hội XIII của Đảng. Điều này bao gồm việc kế thừa nhiều điểm mới từ tư tưởng giáo dục của chủ tịch Hồ Chí Minh và các kinh nghiệm từ các kỳ Đại hội trước đó.

Hai là, nội dung kế thừa, phát triển tư tưởng Hồ Chí Minh của Đảng ta về vai trò của giáo dục trong giai đoạn hiện nay

Thứ nhất, tiếp tục khẳng định vị trí, vai trò quan

trọng của giáo dục và đào tạo, coi giáo dục đào tạo là động lực chủ chốt để phát triển đất nước.

Trong văn kiện của Đại hội XIII, đã đưa ra một yêu cầu quan trọng, đó là "Xây dựng đồng bộ thể chế và chính sách để thực hiện chủ trương giáo dục và đào tạo có hiệu quả, đồng thời kết hợp với khoa học và công nghệ, coi đó là quốc sách hàng đầu và động lực chủ chốt để thúc đẩy phát triển đất nước"⁽¹²⁾. Đại hội XIII đặt ra yêu cầu rõ ràng về mục tiêu của giáo dục và đào tạo trong thời kỳ tiếp theo, nhằm hình thành con người Việt Nam có sức khỏe, năng lực và trình độ phát triển toàn diện, cùng với ý thức và trách nhiệm cao đối với bản thân, gia đình, xã hội và Tổ quốc. Đặc biệt, chú trọng vào giáo dục đạo đức, nhân cách, sáng tạo và các giá trị cốt lõi, đặc biệt là giáo dục tinh thần về tình yêu nước, lòng tự hào, tự tôn dân tộc, nhằm khơi dậy lòng khát vọng phát triển đất nước, hạnh phúc, và bảo vệ vững chắc Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa. Qua đó, kết hợp giáo dục tri thức, đạo đức, thẩm mỹ, kỹ năng sống với giáo dục thể chất, nhằm nâng cao tầm vóc con người Việt Nam, đáp ứng các yêu cầu trong quá trình xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

Thứ hai, gắn giáo dục với "phát triển con người"

Trong các văn kiện của Đại hội XIII, có sự nhấn mạnh đặc biệt đối với vấn đề chăm sóc giáo dục và phát triển con người. Điều này phản ánh nhận thức ngày càng sâu sắc của Đảng về vai trò, vị thế, và ý nghĩa quan trọng của giáo dục và bồi dưỡng trong việc xây dựng con người Việt Nam phát triển toàn diện, đảm bảo sự cân bằng giữa cuộc sống vật chất và tinh thần, và thống nhất giữa các yêu cầu kinh tế và đời sống đạo đức, văn hóa.

Trong vấn đề phát triển con người, các Báo cáo chính trị và văn kiện của Đại hội XIII đặt một tôn chỉ đặc biệt cho việc giáo dục và bảo vệ nhóm trẻ gồm trẻ em, thanh niên, thiếu niên và nhi đồng. Được coi như là những đối tượng quyết định tương lai của đất nước, họ cần được đào tạo và bồi dưỡng toàn diện, và đặc biệt cần được quan tâm, bảo vệ và chăm sóc tốt hơn. Những điểm nổi bật trong lĩnh vực giáo dục và bồi dưỡng con người nói chung, đặc biệt là thế hệ trẻ, bao gồm "lòng yêu nước, lòng tự hào dân tộc, truyền thống và lịch sử dân tộc, ý thức trách nhiệm xã hội" và "nâng cao nhận thức, ý thức tôn trọng và tuân thủ pháp luật, bảo vệ môi trường, duy trì bản sắc văn hóa dân tộc của người Việt Nam" đã được đặc biệt nhấn mạnh. Đây là một trong những khía cạnh được phát triển và kế thừa từ tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh, khi Đảng ta đề cập đến vai trò của giáo dục trong quá trình hình thành và phát triển

con người mới cho xã hội chủ nghĩa.

Thứ ba, giáo dục và đào tạo đẩy mạnh thích ứng với Cách mạng công nghiệp lần thứ tư và hội nhập quốc tế

Đặt ra vai trò quan trọng, Đảng đề xuất việc tăng cường phát triển nguồn nhân lực, đặc biệt là tập trung vào việc xây dựng một đội ngũ nhân lực chất lượng cao. Quá trình này bao gồm việc phát triển đội ngũ chuyên gia và nhà khoa học tiên tiến, đặc biệt là trong lĩnh vực kỹ thuật, công nghệ số, quản trị công nghệ, và quản lý doanh nghiệp. Văn kiện Đại hội XIII nhấn mạnh, trong việc đổi mới chế độ tuyển dụng, sử dụng, và quản lý nhân tài trong lĩnh vực quản lý nhà nước, khoa học, công nghệ, và sáng tạo. Điều quan trọng là đặc biệt chú ý đến việc phát hiện, bồi dưỡng, đãi ngộ, và thu hút nhân tài để đóng góp vào sự phát triển kinh tế - xã hội. Đồng thời, cũng đề cập đến việc đổi mới và nâng cao chất lượng giáo dục nghề nghiệp theo hướng mở, linh hoạt; đồng bộ với chủ trương đổi mới căn bản và toàn diện trong lĩnh vực giáo dục và đào tạo. Tập trung vào việc nâng cao chất lượng nguồn nhân lực, thực hiện chuyển đổi nhanh chóng cơ cấu lao động, đặc biệt tại các khu vực nông thôn, và giảm tỷ lệ lao động trong khu vực phi chính thức. Hình thành đội ngũ lao động chuyên nghiệp nhằm góp phần tăng cường khả năng cạnh tranh quốc gia và củng cố sự liên kết mạnh mẽ giữa quá trình đào tạo và sử dụng lao động. Đây là một trong những quan điểm mới của Đảng, đặc biệt khi liên kết vai trò của giáo dục với cách mạng công nghiệp và quá trình hội nhập quốc tế trong giai đoạn hiện nay.

Ba là, ý nghĩa việc vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục trong giai đoạn hiện nay

Trong suốt hơn năm mươi năm, tư tưởng giáo dục của Chủ tịch Hồ Chí Minh đã là cơ sở tư tưởng và lý luận cho hệ thống chính sách giáo dục được thực hiện ở Việt Nam, đồng thời là nền tảng cho sự phát triển của khoa học giáo dục và hệ thống nhà trường mới tại Việt Nam. Tư tưởng này cũng là nền móng cho chiến lược xây dựng và phát triển con người Việt Nam trong bối cảnh hiện nay. Kết quả là, hệ thống giáo dục của Việt Nam đã phát triển mạnh mẽ và vững chắc, hòa nhập linh hoạt với thế giới dựa trên nền tảng ý tưởng tiên tiến về giáo dục mà UNESCO đã đề xuất. Đồng thời, nền giáo dục Việt Nam không chỉ làm phong phú sự đa dạng mà còn chia sẻ nhiều kinh nghiệm về tổ chức và phát triển giáo dục trong bối cảnh một quốc gia đang phát triển.

Quan điểm của Đảng trong những năm gần đây về vai trò của giáo dục và đào tạo có ý nghĩa rất lớn, thể hiện sự quan trọng của nó trong việc định hình hướng

phát triển của đất nước. Những điểm mới này đặc biệt mang ý nghĩa quan trọng trong việc vận dụng tư tưởng giáo dục của Hồ Chí Minh trong bối cảnh hiện nay.

1) Xác nhận tính kế thừa và sự nhất quán trong quan điểm của Đảng về vai trò của giáo dục và đào tạo như là quốc sách hàng đầu, góp phần quan trọng vào việc Việt Nam phát triển mạnh mẽ và bền vững, thực hiện khát vọng phát triển đất nước trong thời gian tới.

2) Chứng tỏ sự linh hoạt của Đảng và Nhà nước Việt Nam, thích ứng với xu hướng của thời đại, hấp thụ những thành tựu của giáo dục và đào tạo toàn cầu, và điều này phản ánh sự phù hợp với bối cảnh thực tế của Việt Nam.

3) Tiếp tục làm rõ hệ thống lý luận về con đường quá độ đi lên chủ nghĩa xã hội Việt Nam, xây dựng nền kinh tế thị trường hướng tới mục tiêu xã hội chủ nghĩa, với lộ trình và bước đi phù hợp, tập trung vào con người là trung tâm, đặt trên nền tảng của sự phát triển giáo dục và đào tạo.

Trong bối cảnh đổi mới hiện nay, các quan điểm về giáo dục toàn diện, giáo dục như một sự nghiệp của toàn bộ cộng đồng, và giáo dục như nền tảng của sự phát triển kinh tế xã hội vẫn giữ nguyên giá trị. Tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục được coi là kim chỉ nam cho hệ thống giáo dục Việt Nam. Việc nghiên cứu, truyền bá, học tập và áp dụng những tư tưởng của Người về vai trò của giáo dục, nhằm nâng cao chất lượng đào tạo nguồn nhân lực và hoàn thiện con người, hướng tới mục tiêu xây dựng đất nước dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng và văn minh, là định hướng chính của hệ thống giáo dục Việt Nam hiện nay./.

(1) (7), (8) Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, Nxb. Chính trị Quốc gia - Sự thật, Hà Nội, T.5, tr 187, 683,684.

(2), (3), (6) Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, Nxb. Chính trị Quốc gia- Sự thật, Hà Nội, T.4, tr.413, 32,32.

(4) Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, Nxb. Chính trị Quốc gia- Sự thật, Hà Nội, T.12, tr 403.

(5) Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, Nxb. Chính trị Quốc gia- Sự thật, Hà Nội, T.9, tr 554.

(9) Hồ Chí Minh với sự nghiệp giáo dục, (1990), Nxb. Sự thật, Hà Nội, tr 78.

(10) Hồ Chí Minh bàn về giáo dục, (1962) Nxb. Giáo dục, Hà Nội, tr62.

(11) Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, Nxb. Chính trị Quốc gia- Sự thật, Hà Nội, T.10, tr 190.

(12) Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, tr.136.